

PREGLEDI IN GRADIVO

DELO IVANA CANKARJA V ČESKIH PREVODIH IN V LUČI ČEŠKE PUBLICISTIKE DO PRVE SVETOVNE VOJNE

Praška uprizoritev drame *Za narodov blagor* sicer ni prinesla slovenskemu pisatelju bogve kakšnih koristi, ker so jo igrali samo enkrat, pripomogla pa je vsekakor, da je postalo njegovo ime na Češkem še bolj znano. Poleg češke gledališke kritike je leta 1905, pa tudi v naslednjih letih, največ pisal o Cankarju že omenjeni Fran Vidic. V pregledih slovenske literature za posamezna leta, ki jih je vsako leto pošiljal z Dunaja Slovanskemu prehledu, je posvečal največ pozornosti Cankarjevim delom in vedno poudarjal, da sta Cankar in Zupančič vodilna slovenska pisatelja. Že kmalu po praški uprizoritvi drame *Za narodov blagor* je izšel Vidičev pregled slovenske književnosti za leto 1904⁴⁶, v katerem poroča o Cankarjevih spisih *Zivljenje in smrt Petra Novljana*, *Hiša Marije Pomočnice* in *Gospa Judit*. Bralce revije seznanja predvsem z vsebino del in se omejuje samo na kratke karakteristike. Petra Novljana ima »za pravi cankarjevski tip«, medtem ko o Hiši Marije Pomočnice sodi, da je to »svoje vrste edinstven pojav v slovenski literaturi. S francosko tehniko in s pravo francosko rafiniranostjo nam je Cankar podal grozotno sliko — umiranja... To je pretresljiva slika, ki ostavlja v bralcu bolesten utis. Toda očitati pisatelju frivolnost je nepravilno in neupravičeno. In vendar je kritika očitala pisatelju frivolnost in bog si ga vedi kaj še vse. Ta pa je primerno odgovoril — s knjigo *Gospa Judit*. Z Juditinimi usti se smeje naši družbi, ki obrača oči nad nemoralnostjo, sama pa leži v blatu... Tako slabo mnenje ima Cankar o naši družbi — ima pa žalibog prav, vsaj deloma. V *Gospoj Juditi* je povedal marsikatero bridko resnico, to in ono stran ošvrknil z bičem in vedno nekoga zadel; o naši mladi umetnosti pa je vpletel v knjigo poglavje, za katerega mu morajo biti umetniki hvaležni.«

Na *Gospo Judit* je opozoril le nekaj dni po premieri drame *Za narodov blagor* tudi praški dnevnik *Národní listy*⁴⁷ s kratko beležko o polemiki v ljubljanskem časopisju: »Iv. Cankar je izdal knjigo, ki je vzbudila živo diskusijo. Cankar udriha v romanu po današnji generaciji in povzdiguje ljudi osemdesetih let preteklega stoletja. Ti so takrat živeli za literaturo, imeli so razumevanje za Prešerna. Slovenski tisk pa trdi nasprotno.«

⁴⁶ Slovinská literatura roku 1904. — Slovanský přehled, 7/1904—05, str. 355—366.

⁴⁷ 45/1905, št. 63 (4. III.), pril. str. 9.

Tudi odlično urejevana moravska katoliška revija Hlídká⁴⁸ je objavila poročilo o oceni Gospe Judit, ki jo je objavil Lampe,⁴⁹ v kateri »tako karakterizira drugega (za Aškercem) ‚največjega‘ od sodobnih slovenskih pesnikov: ‚Cankar ni liberalec, kakor Aškerc, ampak nihilist. Je skrajni modernist in kot tak v neprestanem tihem boju proti dvema idejama, ki jih izraža današnja slovenska kultura: proti krščanskim nravnostnim nazorom in proti rodoljubnemu delu. Sleherni njegov spis je bolj ali manj ostra satira na ti dve gibalni sili slovenskega življenja. Cankarjev gladki in pikantni slog, združen z ošabnim nietzscheanstvom, je začel močno vplivati na nekatere mlajše pisatelje. Tudi Gospa Judit je prepolna obrambe nazorov, da umetnik in nadčlovek sploh ne potrebuje morale, ki jo morata naravnost sovražiti. ‚Nraavo‘ je samo ljudstvo, zato zasluži vse sovraštvo tistih, ki so se dvignili više...«

Primerjal sem to poročilo z Lampetovim člankom in dognal, da je češki katoliški publicist citiral iz Lampeta samo nekaj besed, vse drugo pa si je enostavno izmislil in pripisal Lampetu tudi stavka »Je skrajni modernist«... do »življenja«, ki sta najbolj nepravilna. Vsekakor značilno.

Tudi v pregledu slovenske literature za leto 1905⁵⁰ posveča Fran Vidic največjo pozornost Cankarju, »ki je še vedno na čelu slovenskih prozaikov. Razen krajših in daljših črtic in novel v časopisih je napisal krasno ‚ljubezensko zgodbo‘ Križ na gori. Cankar zna kakor nihče drug dati svojim delom, ki so v bistvu stalno ista, vedno novo podobo in nas s svojim bleščečim jezikom omamiti, da jih radi beremo v novi obliki, čeprav se nam zde znana.« Nato seznanja Vidic bralce revije z vsebino romana in ga tako-le karakterizira: »Cankar je postavil Hanke orisal z veliko ljubeznijo, vsa zgodba pa je napisana s tako opojno razkošnim jezikom, kakršnega ovlada pri nas edinole Cankar. Človeka kar zgrabi in ga začara v drug svet, dokler ga realno življenje z močnim udarcem zopet ne prebudi.«

Vidičev članek in že omenjeno poročilo M. Sísove o ljubljanski uprizoritvi drame Za narodov blagor je vse, kar je leta 1906 izšlo o Ivanu Cankarju v češkem periodičnem tisku. Kljub temu je to leto vsaj na videz važen mejnik v zanimanju Čehov za delo našega največjega pisatelja, ker je izšel prvi češki knjižni prevod Cankarja — roman Na klancu⁵¹. Ni pa to bil prvi prevod te knjige na Češkem, ker je že leta 1903 izšel nemški prevod Zofke Kvedrove, ki je izhajal najprej kot podlistek v večerni izdaji praškega dnevnika Politik.⁵² Prav tako kot že omenjena drama Pro blaho národa, je izšel tudi ta prevod po zaslugi Češkoslovaške socialnodemokratske delavske stranke. Njena založba je izdajala razen dveh revij Rudé květy a Zář tudi zbirko Lidová knihovna

⁴⁸ 22/1905, št. 3, str. 265.

⁴⁹ Ivan Cankar: Gospa Judit. DS 18/1905, str. 112—114.

⁵⁰ SPř 7/1906, str. 456—457.

⁵¹ Na příkrých cestách. Ze slovinštiny přel. Josef Tmčj. V Praze (1906) Tisk. výbor Československé soc. dem. strany dělnické (:Časopis »Zář«:) 252 str. 8°. Lidová knihovna, III. zv. 1—2.

⁵² Am Steilweg. Slowenisch vom —. Übersetzt Z. K. — Politik. Abendblatt, Jg. 12/1905, Nr 262—350.

(Ljudska knjižnica), ki jo je takrat urejeval pisatelj, novinar in politik František Modráček ((1871—1960). Za svojo knjižnico je izbral dela največjih svetovnih in čeških pisateljev, npr. Korolenka, Gorkega, Zolaja, G. de Maupassanta, Pálssona, Hamsuna, Tetmajera, Kische, M. Majerove idr. Že pred Cankarjem so izšle v tej zbirki pripovedke Zofke Kvedrove⁵³ in pozneje še nekaj knjig njenih pripovedk in romanov Nada (1907) in Iz življenja zagrebške služkinje (1908), torej več kot katerega koli svetovnega pisatelja.⁵⁴

Prevod Cankarjevega romana Na klancu je oskrbel neki Josef Tměj. V vseh večjih čeških priročnikih, pa tudi v arhivih in knjižnicah, nisem našel nobenih podatkov o njem. Ni izključno, da gre za psevdonim. Naj bo prevajalec kdor koli že, našemu pisatelju je storil slabo uslugo. Njegov prevod spada ne samo med najslabše prevode Cankarjeve proze v češčino, ampak tudi — brez pretiravanja — med najslabše prevode, kar sem jih kdaj bral. Prevajalčevo znanje slovenščine je minimalno, njegova češčina je zastarela, okorna in pogostoma smešna, zlasti dialogi pa so izmaličeni, pisani v jeziku, v kakršnem ni najbrž nikoli noben Čeh govoril. Človek se po pravici sprašuje, kako je mogel urednik zbirke izdati delo, prevedeno v tako slabem jeziku. In kako, da ni dal prevoda v presojo Kvedrovi. Sicer pa ga je mogoče dal, toda Zofka ni znala toliko češki, da bi bila prav presodila in preprečila izdajo te knjige. Če bi hotel navesti dokaze za svoje trditve, bi potreboval več prostora, zato se bom omejil le na nekaj tipičnih napak, ki izvirajo iz neznanja slovenščine.

Že naslov Na příkrých cestách tj. Na strmih poteh je slabo preveden in je dokaz, da prevajalec sploh ni poznal Cankarjevega življenja in da ni vedel o vrhniški »četrti« Na klancu.

Med najbolj pogoste napake spadajo izrazi, ki so podobni slovenskim, pomenijo pa povsem nekaj drugega npr. zmerom (str. 1)⁵⁵ — mirno (zmerom — z mirom!); in je šla lahko (str. 3) — z lahkoto je odšla; zazdihnla je (str. 4) — zadihala se je; v zadelhi sobi (str. 11) — v zadihani izbi; županova hiša (str. 6) — županova koč (češki chýše = koč)⁵⁶; precej (str. 10) — vendar (češki přece!); pod zavrtimi kolesi (str. 12) — pod vrtečimi se kolesi; iz cerkve se je slišal zvonek glas (str. 14) — iz cerkve je bilo slišati glas zvončka (č. zvonek = zvonček!); molke (str. 15) — molitve (ali mašne knjižice); dišečega dima (str. 15) — smrdečega dima; so se ji zasmilili (str. 16) — so se je usmilili; studenec (str. 17) — gladina vodnjaka (č. studně = vodnjak); šele v dolini (str. 17) — samo v dolini (zamenjal je šele z le!); vas je bila majhna, komaj deset hiš, ali najbolj gosposka daleč naokoli (str. 19) — vas je bila majcena, komaj deset hišic, toda najboljše je bilo gosposko poslopje dalje v okolici (!); peščene drage (str. 19) — peščene poti (č. dráha = pot!); čemerna (str. 20) — strupena; vsako leto (str. 21) — vsako poletje (č. léto = poletje); daleč (str. 21) — dalje; rumenih obrazov (str. 21) — rdeča obraza; zasmeh (str. 22) — nasmeh; lokavo

⁵³ Povídky. (Přel. Zdenka Hásková) Praha 1904, Lidová knihovna I. zv. 6.

⁵⁴ Vsa njena dela je prevedla v češčino Zdenka Hásková.

⁵⁵ Navajam po 1. izdaji (Lj. 1902, SM), po kateri je Tměj prevajal.

⁵⁶ Ta napaka je pogosta.

(str. 22) — trmasto (srepa); obrvi so se strnile (str. 23) — obrvi so ji otrpnile (č. ztrnouti!); pohištvo (str. 23) — domače orodje; srce je bilo žalostno (str. 24) — in ona je obžalovala; počasi (str. 24) — včasih; moje srce je bilo bolno in potrto (str. 25) — moje srce mi je bilo (tolklo) bolno in zlomljeno; kako da nimaš na glavi širokega belega klobuka (str. 25) — kakor da bi imela na glavi širok, bel klobuk; poljubujeva (str. 26) — ljubiva; sramežljiv berač (str. 27) — osramočen berač; lica so plabnela (str. 62) — lica so žarela; kjer je dišalo po špiritu (str. 63) — kjer je dihala po špiritu; dobil je od nekod delavcev (str. 64) — dobil je tu pa tam delo; če bi bogataše in druge take ljudi »malo pomorili in poobesili« (str. 64) — če bi bogataši in drugi ljudje »malo izumrli in se obesili«; naravnost (str. 65) — ravno; zavedal se je ves čas (str. 65) — spomnil se je na njih vsak trenutek; škornje (str. 67) — čevljičke; sama glej (str. 68) — sama to vidiš; zvonik (str. 69) — zvonček; goldinar (str. 70) — cekin; vbogajme (str. 71) — v božjem imenu; obraz je bil še zmerom resen in teman (str. 71) — obraz je bil zmerom bolj resničen in teman; nerodno (str. 72) — vseeno; ker ni nikoli poznal ljubezni in ker ni bilo nikogar ki bi ga kdaj pobožal. In senca tega sovraštva se je zgrnila čez vse življenje njeno in zato je bila njena pot... (str. 72) — in ki ni nikoli pognal ljubezni in ki ni imel nikogar, ki bi ga pobožal. In vso to njeno sovraštvo se je zgrnilo vse življenje na glavo tega otroka in zato je bila njegova pot...; stradati (str. 74) — trpeti; sključen (str. 75) — potr (č. sklíčen!); do pet desetice (str. 75) — do pet desetín (mera!); hlače (str. 75) — gate; da mu ni Francka odgovarjala (str. 75) — če mu je Francka odgovarjala; in da si je zategadelj nakopal to prekleto življenje (str. 77) — in da si je zato izkopal to prokleto življenje; nikar me ne glej (str. 78) — nikoli me tako ne glej; izba je bila prijetno zakurjena (str. 79) — je bila prijetno zakajena (č. zakouřena!); o dogodkih v trgu, pri gospodi in pri ljudeh, ki so imeli vsak dan hleb kruha na mizi (str. 79) — o dogodkih, ki so se zgodili v trgu med gospodo in med ljudmi, pri katerih so imeli vsakdanji kruh; stran pojdem (str. 80) — v tujino pojdem; in tako se bo zgubil (str. 81) — in tako se bo nekje pogubil; in ga bodo suvali (str. 81) — vlekli ga bodo sem pa tja; nevoščljivost (str. 82) — nenaklonjenost; hlapec (str. 83) — služabnik; predolgočasni ljudje so (str. 83) — to so tečni ljudje; resno (str. 83) zares; da se ni šalil (str. 83) — da se ni motil; mudilo se mu je (str. 84) — bil mu je dolg čas; slovesna ura (str. 87) — dan ločitve (slovo, slovesa!); ali ti je hudo, Tone (str. 88) — ali ti je slabo, Tone; lakota (str. 90) — lakomnost; je bilo vendar še nekaj zadaj (str. 90) — je bilo vendarle malo oddaljeno; in so ga ljubili (str. 92) — in jim je bil všeč (č. líbiti se!); kadar je šivala ponoči (str. 94) — kadar je šivala do noči; saj (str. 95) — zdaj; Ampak tudi oni naj ne nadlegujejo nas siromakov. Zakaj pa so bogati? Zato ker nas nadlegujejo! (str. 96) — Mar oni ne nadlegujejo nas revežev? Za kaj pa so bogatini? Za to, da nas nadlegujejo; za kratek čas (str. 96) — na kratko; To se pravi (str. 96) — baje, pravijo; nevoščljivost (str. 96) — nenaklonjenost; prišel je v vas (= na obisk) (str. 97) — v vas (= naselje);⁵⁷ zbegano uboštvo (str. 97) — nesmeli reveži; si ni

⁵⁷ Ni razumel stavka.

upala več dalje (str. 98) — in je hotela dalje; lične (str. 98) — številne; slovesno (str. 99) — sijajno; če je človek trdo stopal (str. 99) — da je človek stopal nesigurno; ko se je vrnil domov (str. 100) — in rad bi se bil vrnil domov; čemeren fant (str. 101) — scrkljan fant; leto dni (str. 105) — vse poletje; če nas niste povabili (str. 105) — zakaj bi nas vabili; koruzni močnik (str. 106) — koruzna močnata; fant se bo izgubil (str. 106) — deček se bo uničil; ohranite zase (str. 107) — skrbite zase; razmišljen (str. 107) — zamišljen; v lemenatu (str. 107) — v svojem življu; med nje (str. 109) — medlo; zaškripala vrata (str. 109) — niso niti vrat zaprli; ne bodite sitni (str. 110) — ne bodite preveč občutljivi; župan se je razjezil (str. 111) — se je razvnel; razžalil (str. 111) — užalostil; daleč (str. 113) — dalje; zlodej (str. 115) — divjak; po kosilu (str. 116) — po zajtrku; izprehod (str. 116) — pohod; proti gori (str. 117) — zgoraj; gospodinja (str. 117) — gospa; nekaj nezaupljivega (str. 119) — nekaj brezupnega; zbeganega (str. 119) — zasledovanega; neodkritosrčnost (str. 119) — neprostodušnost; na kanton (= kamen) (str. 122) — na okraj; potuhnjen (str. 126) — trmast; je bil šel na potovanje (str. 129) — je bil že na preizkušnji; se je zdrznil (str. 134) — se je zavedel; drug za drugim (str. 135) — drug (= tovariš) za drugom; dolgočasen (str. 134) — dolgo trajajoč; se nič ne mudi (str. 135) — le ne skrbi; in toliko ga ne bova spila, da bi vrat ne našla (str. 135) — in toliko ga ne bova spila, da ne bi moglo v vrat (č. krk = vrat!); porinil ga je (str. 135) — pognal ga je; nerazumljiva rana (str. 139) — nejasna rana; život (= telo) str. 139 — življenje; mestni šum (str. 143) — mestni gozd (zapeljala ga je srblr. šuma!); snežnica (str. 149) — sneg; upanje (str. 135) — prizadevanje; sople (str. 158) — smrči; srka nemoč (str. 159) — srka bolezen (č. nemoc!); vdanost v hlapčevstvu, nemoč za življenje (str. 159) — podložništvo za sužnja, oslabelost za živahnost (?); čudovito (str. 159) — čudno itd.

Poleg teh in številnih drugih napak je prevajalec tudi izpustil nekaj stavkov ali celo odstavkov. Tudi naslove posameznih poglavij je izpustil. Cankarjevi stavki dobivajo v prevodu pogosto popolnoma drug pomen, važna mesta so ponekod tako spakedrana, da vzbujajo smeh. Ker prevajalec ni znal dobro jezika in ker ni imel posluha niti za ritem Cankarjevega stavka, niti za njegovo stavbo, zvenijo Cankarjeve besede v češčini včasih puhlo in prazno. Primerjajte samo prevod zadnjih strani izvirnika, kjer niti ni posebnih jezikovnih napak, pa boste videli, kako je bil Cankar Čehom predstavljen z eno od svojih najlepših knjig, s katero je postavil spomenik svoji materi, kakršnega ni imela človeška mati, kakor je pisal o njej A. Lušinski.⁵⁸

O knjigi nisem našel v čeških časnikih in revijah niti enega poročila. Ni bilo kritika, ki bi bil, če že ni znal slovenski, obsodil vsaj slab jezik in podvomil, da so v izvirniku taki nesmisli kot v prevodu. Zakaj se ni že takrat oglasila Růžena Nosková, ki je pet let pozneje pisala Cankarju o prevodih, ki »pačijo podobo njegovega dela«.⁵⁹

⁵⁸ CP I, str. 512 in CP III, str. 365.

⁵⁹ Prim. Moravec, op. c. str. 35.

Prevajalci niso po navadi Cankarja niti vprašali za dovoljenje, niti ga niso obveščali o prevodu in mu pošiljali vsaj izvod knjige odnosno revije, kjer je prevod izšel. Da pa bi moral dobiti avtor za svoje delo tudi kak honorar, se običajno še spomnili niso. Sam Cankar piše o tem z Dunaja decembra 1907 prijatelju Francu Kobalu v Ljubljano: »Ampak nekaj drugega ti moram povedati. Prevajali so moje stvari že na vse možne jezike, in večji del me niti vprašali niso. Tako so lani izšle v češčini kar tri moje knjige zapored.⁶⁰ Prevajalka mojega romana »Na klancu« me je sicer vprašala, toda šele ko je izšlo v feljtonu nemške »Politik« že kakih petdeset nadaljevanj. Prevod je bil naravnost strahovit. Kakí so češki, srbski in poljski prevodi, ne vém... Zdaj pa še nekaj. Skoro vsi moji prevajalci so prejeli za prevod večji honorar nego jaz za original. Tega ne maram več...⁶¹ Torej ga tudi Tměj ni prosil za dovoljenje in mu ni poslal prevoda. Pritožuje se pa tudi na Kvedrovo, ki je vedela, kako Cankar živi, pa mu kljub temu (ali pa mogoče prav zato?!) ni ničesar poslala. O njenem prevodu pravi, da je strahovit. Kaj bi bil šele rekel, ko bi bil bral Tmějevega!

Če bi bili češki čitatelji sodili slovenskega pisatelja samo po prevodu povesti Na klancu, ga najbrž ne bi bili nikoli več brali. Na srečo pa so Cankarjeva dela prevajali tudi kolikor toliko dobri poznavalci slovenščine s poslušom za Cankarjev jezik, med njimi zlasti že omenjena Růžena Nosková, ki je prevedla iz Knjige za lahkomišelné ljudi črtice Pred ciljem, ki je izšla leta 1906 kar v treh soc. dem. časnikih (Právo lidu, Praha, št. 91, 1. IV. in št. 98, 8. IV. pril. Dělnická besídka; Rovnost, Brno, št. 196, 29. VII. in št. 197, 30. VIII.; Svoboda, Kladno, št. 70, 2. IX. in št. 71, 5. IX.), dalje Nezasovoljstvo (Národní obzor, št. 50, 30. XI. in št. 51, 7. XII.) in Hudodelec (Dělnický kalendář Československé strany soc. dem. v Rakousku na rok 1908); iz Krpanove kobile je prevedla takoj po izidu knjige črtico Spomladi (Rudé květy, 7/1907, št. 5, 1. X.), iz romana Hiša Marije Pomočnice pa odlomek (Právo lidu, 16/1907, št. 206, 28. VII., pril. Dělnická besídka). Dobro je prevajal tudi Karel Vondrášek, ki je objavil bodisi pod svojim imenom ali pod pseudonimom Joža Vltavský v enem letu (1907) kar šest prevodov, in sicer štiri črtice iz Knjige za lahkomišelné ljudi v dnevniku České slovo: Iz predmestja (št. 81, 9. VI., pril.), Iz življenja odličnega rodoljuba (št. 122, 28. VII., pril.), Prof. Kosirnik (št. 159, 18. VIII., pril.), Križev pot (št. 198, 27. X., pril.) in dve črtici iz Vinjet v tedniku Český svět: Tisti lepi večeri (3/1906—07, št. 48) in Mož pri oknu (4/1907—08, št. 1). Med prevajalce Cankarja so se uvrstili tudi Josef Karásek, ki je objavil pod šifro -ará- v moravskem dnevniku Moravská Orlice (45/1907, št. 28, 2. II.) črtico Brez doma, dalje neki Karel Zmagoslav, ki je v dnevniku Právo lidu (16/1907, št. 123, 5. V., pril. Dělnická Besídka) objavil prevod črtice Hudodelec, ki jo je, kot smo videli, istočasno prevedla tudi Nosková in prevajalec -ka, ki je v soc.

⁶⁰ Pisatelj se moti. L. 1906 je izšel samo prevod povesti Na klancu, v začetku l. 1907 pa prevod drame Za narodov blagor.

⁶¹ Prim. CP III, str. 24.

dem, pardubickem tedniku Východočeský obzor (1/1906, št. 50—52) objavil že tretji prevod Križevega pota.

Tméjev slabi prevod na srečo torej ni imel vpliva vsaj na češke prevajalce, ki so brali Cankarja v izvirniku in samo tekom enega leta prevedli kar trinajst Cankarjevih proz. O prevodih Noskove smo že govorili in se bomo pozneje k njim še vrnili, zdaj si oglejmo pobliže prvi prevod Karla Vondráška, ki je spadal v letih 1907—1915 med najbolj aktivne prevajalce Cankarjevih del. Vondrášek se je rodil 21. XI. 1889 v Pragi, kjer je 5. XI. 1945 tudi umrl. Srednjo šolo je obiskoval v Pragi v letih 1900—1908, nato je študiral na pravniški fakulteti, kjer je l. 1918 doktoriral. Od l. 1915—1919 je bil v državni finančni službi, pozneje pa je bil ravnatelj Osrednje zveze gospodarskih zadrug in ravnatelj elektrarniškega oddelka Zveze poljedelskih zadrug. Bil je znan strokovnjak na področju elektrifikacije CSR. Za slovenščino se je začel zanimati že kot srednješolec. Kakor sem že omenil, ga je učil našega jezika V. M. Zalar. Pozneje, ko se je zblížal z dr. Mih. Rostoharjem, katerega je učil češki in pri katerem je preživel počitnice, je svoje znanje slovenščine še izpopolnil. Rostoharju je preložil v češčino habilitacijsko delo Teorija hipotetske sodbe, ki je izšlo l. 1910, poleg tega pa je prevedel tudi roman Iva Šorlija Nadčlovek (1912) in pod pseudonimom Quidam razne slovenske protiklerikalne brošure. Največ je prevajal Cankarja. Svoje prve prevode je objavljajl že kot sedmošolec, pozneje pa je izdal, kot bomo videli, poleg številnih krajših proz tudi dve knjigi: Cizinci (1915) in »Král Malchus a jiné povídky« (1918). Na njegovem prvem prevodu iz Cankarja (Iz predmestja), se vidi, da je imel dobrega učitelja, ki mu je najbrž tudi prevod pregledal. V njem ni namreč niti ene napake. Češčina zveni lepo in čisto, za osemnajstletnega fanta je kar neverjetno gladka. Ta Vondráškov prevod sem primerjal z že omenjenim prevodom R. Popelákove in ugotovil, da ga ni poznal in da je vsestransko boljši od njenega.

Leta 1907 začenjajo izhajati tudi prvi prevodi Cankarja izpod peresa Čehov, živečih na Dunaju. Glavno mesto monarhije je že od začetka preteklega stoletja, zlasti pa po l. 1848, nudilo veliko možnosti za kulturne in politične stike med Čehi in Slovenci. To sodelovanje med predstavniki obeh narodov se je sklepalo predvsem v slovanskih organizacijah in društvih, zlasti v Slovanski Besedi in v društvih slovanskih visokošolcev. Koncem preteklega stoletja in v začetku tega stoletja je bilo eno takih žarišč slovensko-čeških kulturnih stikov v seminarju, pa tudi v družini Vatroslava Jagića, pozneje, zlasti pa v letih 1908—1911 pa v družini češkega slavista dr. Josefa Karáska (1868—1916). Dr. Karásek je bil tedaj že znana osebnost ne le v češkem znanstvenem svetu, marveč v slavističnih krogih sploh⁶² zlasti po razpravah o lošinskem narečju (1892), o cetinjskem oktoihu (1894), po knjigah Češka literatura u novije doba (Novi Sad 1902), Kollárova dobrozdání a nástin životopisný z roku 1894 (1905) idr., najbolj pa po svoji pregledni Slavische Literaturgeschichte, ki je izšla v dveh knjigah v znani založbi G. J. Göschen v Lipsku (1906) in bila kmalu

⁶² Prim. Jaromír K. Doležal: Dr. J. Karásek, Vídeň 1926, Lid. knihtiskárna Ant. Machat, str. 114—115.

nato prevedena v ruščino in poljščino. H Karaskovim so zahajali večinoma Jagićevi učenci. Od Slovencev so bili pogosto pri češkem slavistu gostje Ivan Prijatelj, France Kidrič, Rajko Nahtigal, Fran Vidic, Ante Dolar, Ljud. Pivko, Ivan Pregelj idr. Od Čehov, ki so obiskovali Karáskove, pa moramo omeniti predvsem dr. Jaromíra Doležala, ki je znan v literarnem svetu zlasti kot K. J. Pojezdny, in Bohuša Vybírala, ki sta prav tu pri Karáskovih navezala z imenovanimi Slovenci prijateljske stike, ki so bili v naslednjih desetletjih velikega pomena za češko-slovenske literarne odnose. Prevedla sta v češčino veliko število slovenskih, pa tudi hrvatskih in srbskih književnih del in napisala o naših pisateljih stotine člankov in razprav. Ker je bil dr. Karásek pogosto bolan, so se v l. 1908—1910 shajali dunajski slovenski slavisti in pisatelji tudi pri dr. Jar. Doležalu. Ta je l. 1909 prevzel v znani reviji Moravsko-slezská revue, ki sta jo urejevala znamenita češka pisatelja Vilém in Alois Mrštík, uredništvo slovanske rubrike in pridobil za sodelovanje vrsto svojih gostov iz vseh slovanskih dežel, od Slovencev pa Ivana Preglja, Ante Dolarja in Ljudevita Pivka.⁶³ O njihovih prispevkih, v katerih pišejo tudi o Cankarju, bo govora pozneje.

Karásek je napisal med drugim tudi obsežno razpravo o Prešernu,⁶⁴ pozneje o Havlíčku in Slovencih⁶⁵ in o Majarjevem sodelovanju z Boženo Nemcovo.⁶⁶ Da je v svojem delu Slavische Literaturgeschichte tako lepo in skrbno prikazal tudi razvoj slovenske literature od začetka pa vse do Moderne, je v veliki meri zasluga tudi njegovih gostov R. Nahtigala in zlasti Ivana Prijatelja, ki sta prebrala rokopis in vnesla vanj dopolnila in popravke.⁶⁷ Za dobro razumevanje Karáskovega toplega odnosa do Slovencev in njihovega slovstva, zlasti do Prešerna, pa je, mislim, potrebno omeniti, da je Karásek obiskoval srednjo šolo v Jičínu (1880—1888), kjer sta izšla že l. 1882 Penížkova prevoda izbora Prešernovih poezij (Básně) in Jurčičevega Tugomera.

Nad vse zanimivo bi bilo seveda odgovoriti na vprašanje, ali so Karásek in njegova prijatelja Vybíral in Doležal Cankarja osebno poznali in kakor koli z njim sodelovali. Kolikor se spominjam, sem nekoč od dr. Vybírala in dr. Doležala dobil na to vprašanje negativen odgovor.

Da pa je Karásek odlično poznal Cankarjeva dela, izpričujejo predvsem njegovi članki, o katerih homo še govorili, pa tudi njegov prevod črtice iz življenja moravskih delavcev na Dunaju Brez doma, ki je izšla koncem leta 1906 v Ilustrovanem narodnem koledarju pod naslovom Domovina. Karáška je moral na to črtico vsekakor nekdo opozoriti (najbrž dr. Prijatelj), ker je malo verjetno, da bi bil prebiral tudi slovenske koledarje in ker jo je prevedel takorekoč takoj po izidu. Objavil jo je v moravskem dnevniku Moravska Orlice pod naslovom Na zeleno Moravo (45/1907, št. 28, 2. II.), ki ga je izdajala staro-

⁶³ Ibid. str. 124.

⁶⁴ Česká revue (Praha), 4/1900, str. 395—401, 546—554.

⁶⁵ Naše doba (Praha) 13/1906, str. 729—734, 823—831, 893—898.

⁶⁶ Počátky literárních styků česko-slovinských. Osvěta (Praha) 45/1905, str. 799—807.

⁶⁷ Prim. Doležal, op. c. str. 115.

češka stranka in čigar urednik je postal Karásek koncem leta 1906.⁶⁸ Težko je presoditi na podlagi kratke črtice Karáskovo znanje slovenščine, zlasti še ker ne vemo, če mu ni pomagal kdo od njegovih slovenskih gostov. Treba pa je priznati, da je njegov prevod gladek in čitljiv in da njegova češčina zveni ponekod kot izvornik. Kljub vsemu je v prevodu le nekaj manjših napak (blazina je pernica, drenovača — šiba iz tisa, tepka — hruška ipd.), ki sicer nekoliko motijo, niso pa za tekst pomembne.

Tudi prevod drame Za narodov blagor, ki ga je oskrbela Zdenka Hásková in o katerem smo že govorili, je izšel l. 1907, pa ni vzbudil nič kaj posebnega odmeva. Največ prostora mu je posvetilo soc. dem. Právo lidu (16/1907, št. 254, 14. IX.) pač zato, ker je izšel v strankini založbi. V članku, ki ga je listu dala na razpolago založba, se pravi, da ta »izborna igra biča naduto rodoljubarstvo, za katerim se skriva samo dobičkaželjnost in moralni razvrat. Avtor prikazuje sicer razmere v svoji domovini, toda delo je aktualno tudi pri nas, kajti kdo ne bi prepoznal v dveh doktorjih — Grozdu in Grudnu — tipe rodoljubarskih prvakov, ki so povsod enaki.« Nato prinaša članek vsebino igre, ki jo priporoča prav posebej diletantskim soc. dem. odrom. Ta članek je ponatisnil v Pardubicah izhajajoči soc. dem. tednik Východočeský obzor (5/1907, št. 47, 3. X.), odlomke pa je objavil tudi soc. dem. tednik na južnem Moravskem Solidarita (12/1907, št. 59, 26. IX.). Drugače se ni zmenila za knjigo nobena revija in noben časnik, tudi Slovanský přehled ne, ki je sicer prinašal kratke ocene skoro o vsaki knjigi, prevedeni iz slovanskih literatur. Še bolj čudno pa je, da ni drame vse do leta 1945 uprizoril noben oder, niti v mestih, niti na deželi (vsaj sledu ni o tem).

Takrat so lahko zvedeli češki (in sploh slovanski bralci) o Cankarju še največ iz Vidičevih in drugih člankov in poročil v Slovanskem přehledu. V pregledu slovenske literature za leto 1906 (SPř 1/1907, str. 295—297) poroča Vidic, da se »v poeziji vsi ženejo za Župančičem in v prozi za Cankarjem — da pa žalibog zaostajajo za obema«. Nato že koj v začetku članka prehaja na Cankarja: »Ivan Cankar, o katerem v nezadovoljstvo nekaterih slovenskih pisateljev poročam skoro vsako leto na prvem mestu med slovenskimi prozaisti, zavzema res prvo mesto ne samo po plodnosti, temveč glavno po pogumnosti duha in po višini svoje umetnosti. Škoda je le, da je Cankar vedno enak, in nedvomno bi se ponavljal ter postal dolgočasen, ko ne bi znal svojih večno destruktivnih misli vedno podajati v navidez novih in zanimivih podobah. — Njegov večni vagabund, ki smo ga že spremljali na raznih poteh, z gorskih skal na skalovje v dolini, po soteskah in po hribih, da, ob čigar grobu smo že stali — zopet in zopet vstaja od mrtvih in ponovno blodi v slovenski literaturi. Sam Cankar je že obljubljal, da ga bo pustil mirno spati in da si bo izbral novega junaka, toda ne more se posloviti od njega, vedno znova ga obuja in prikazuje v novi podobi.«

⁶⁸ Podpisal se je s šifro — ará —, o kateri pa vemo iz Doležalove knjige (str. 123), da je bila njegova.

Nato pravi, da ga je tokrat utelesil v osebi potepuha Marka v povesti Potepuh Marko in kralj Matjaž, podaja njeno vsebino ter nadaljuje: »Cankarjeva povest se konča v narodnem tonu. Cankarju je Marko slovenski narod, ki se sam ni mogel odločiti in čigar sreča je, da verjame v osvoboditelja — kralja Matjaža.« Vidie omenja tudi povest o žalostnem koncu Ali-paše, nato pa opozarja na »zgodbo iz doline šentflorjanske« V mesečini. Podaja tudi njeno vsebino in pravi, da je to »ostra satira« na psevdomorálnost, na tiste, ki na zunaj pridigajo moralo in prezir do greha in pohujšanja. Za »pravo kabinetno delo« pa ima Vidie novelo Nino: »Cankar je v njej prikazal čustva in hrepenjenja velikega umetnika, ki jih je prepolna njegova duša«, pravi in pripominja, da »del slovenske kritike ni ocenil Cankarjevega dela — zdi se mi pa, da je to s čisto umetniškega gledišča najboljša Cankarjevo delo, seveda samo za izvoljence, tako kot slike impresionistov niso za običajne oči.«

V istem letniku te češke revije je izšlo še nekaj prispevkov o Cankarju. V. J. Tichý je seznanil bralce z Nino (str. 190) in svojo oceno zaključil z besedami: »Knjiga je težka po svojem pesimizmu, ljudska po svojih junakih in mila po sijajnem jeziku, dviga se in pada z valom filozofskega razmišljanja, ki je pogosto zagrnjeno v skoraj neprodirno meglo.« — Anton Dermota je poročal najprej (str. 191) o polemiki med Cankarjem in Govekarjem v NZ in v S, nato pa na isti strani o ljubljanski premieri drame Za narodov blagor. Med drugim piše: »Uspeh je bil zelo časten. Zdi se, da je s tem dejstvom izpodbit predsodek, da ljubljansko gledališko občinstvo nima smisla za resna dramatska dela. Politični listi so poročali o demonstracijah, ki so bile pri premieri baje v korist splošne volilne pravice. Te vesti so bile neresnične; neki novinar si jih je dovolil — »za narodov blagor«. Pozneje (na str. 334) pa poroča Dermota o Cankarjevi kandidaturi za poslanca v državni zbor. Ljubljansko premiero drame Za narodov blagor je koncem aprila zabeležila tudi praška revija Zvon (7/1907, str. 511).

Tudi naslednje leto je Dermota v Slovanskem prehledu (str. 240) omenil »ogromni uspeh« Cankarjeve drame Pohujšanje v dolini šentflorjanski in sporočil, da »pripravlja gledališče tudi uprizoritev Cankarjeve drame Nioba, ki vsebuje največje zanimanje.«

Nekoliko podrobneje poroča o ljubljanski uprizoritvi Pohujšanja Fr. Vidie v svojem članku Slovenska literatura za l. 1907 (SPř, 10/1908, str. 377—380): »Kotično je Ivan Cankar nastopil s tridejansko farso Pohujšanje v dolini šentflorjanski. To je svobodna dramatizacija njegove črtice V mesečini, o kateri sem poročal lani; farsa je ostra satira na ljudi, ki stalno prežijo na pohujšanje, čeprav sploh ne razumejo umetnosti. Na odru najbrž ne bo imela življenjske moči, ker je v njej premalo dejanja. Pravo področje Cankarjevega delovanja je vendarle pripovedna proza, v kateri je neobičajno ploden.« Nato omenja, da je izšla pri Schwentnerju v krasni jubilejni opremi deseta Cankarjeva knjiga Krpanova kobilica in navaja njeno vsebino kakor tudi vsebino Cankarjevih del, ki so izšla l. 1907. O Hlapcu Jerneju z nerazumevanjem pripominja, da je »Jernej tip kmečke naivnosti in omejenosti, dvomim pa, da bi se Cankar isto-

vetil z Jernejevimi idejami.« O Alešu iz Razora pravi, da v njem pisatelj »ostro biča hinavsko pobožnost, pod katero se skrivajo nečiste namere. Samo konec bi moral biti brez tiste navadne Cankarjeve nejasnosti, v katero zagrinja svoje junake kot v meglo. — Iz vseh Cankarjevih del je jasno, da so res zrasla na bogato oplojenih tleh zlobe in prezira.«

Veliko bolj zanimiv kot Vidičev je anonimni članek Iz kulturnega življenja Slovencev (Večerní Lidové noviny, Brno, 16/1908, str. 260, 22. IX., str. 1—2), ki ga je — sodeč po vsebini in jeziku — spisal najbrž Slovenec. Datiran je: Iz Ljubljane, 21. septembra. Izšel je prav v dneh, ko so skoro vsi češki listi podrobno poročali o pogrebu žrtev ljubljanskih demonstracij. Čeprav ni članek Cankarju nič kaj naklonjen, je pri češki mladini brez dvoma vzbudil za našega pisatelja veliko zanimanje. V članku se namreč med dr. pravi: »Slovenska literatura je danes v znamenju dvozvezdja — novelistica in satirika Ivana Cankarja in liričnega pesnika Otona Zupančiča. Oba sta enako slavljena in enako posnemana. Toda vpliv Zupančičevih spisov se ne da niti primerjati z učinkom, ki ga imajo knjige Cankarjeve. Cankar ima danes za seboj vso generacijo, ves narod, ki gre slepo za njim in vidi v njem najbolj dovršeno prikazen sveta. Cankarjevi spisi, posebno polemični, so res tako ostri in duhoviti, da kaj lahko potegnejo mladino za sabo. Tako kot poznamo v Rusiji tolstojance, tako so nastali pri Slovencih cankarjanci. Ko ta mladina doraste, bomo imeli vso novo generacijo polno notranjega nihilizma, ki se je naučila imeti za svoj najvišji cilj uničenje dosedanjih življenjskih oblik, ker ovirajo razvoj, in za najvišji ideal potepuštvost... Cankar nikoli ne sprašuje, kam? marveč samo kriči: z zaletom naprej, pa se naj zgodi karkoli in najsi gre kamorkoli.«⁶⁹ Še nikdo ni bičal lene slovenske buržoazije tako kakor on. Toda pri Cankarju lahko doženemo tudi marsikaj pozitivnega, samo da publikum, ki obtiči na površju, na robu in pri tistem, kar je zanimivega — teh pozitivnih strani ne opazi. Zupančič ima svoje učence samo med mlado pesniško generacijo. Široke ljudske množice še niso za aristokratstvo njegove poezije zrele. Njegov rod mora šele dorasti.«⁷⁰

Iz Cankarjevega dela je bilo leta 1908 prevedenih devet črtic. Od že omenjenih prevajalcev sta objavila iz Vinjet K. Vondrášek črtico Matilda in Ada (České slovo, 2/1908, št. 51. 1. III., pril.) in R. Nosková črtici Original (Den, 2/1908, št. 144, 24. V., pril.) in Mrtví nočejo (Den, 2/1908, št. 249, 8. II., str. 1).

⁶⁹ Besede kam, karkoli in kamorkoli navaja v narekovajih in oklepajih slovenski!

⁷⁰ Češki prevod članka je zelo slab in dalo je veliko truda prevesti članek nazaj v slovenščino. Mogoče bo dobremu poznavalcu naših literarnih razmer omogočilo dognati avtorja članka tisto, kar je napisal o Govekarju in Aškercu. O prvem pravi: »Za pisatelja se ima tudi Fran Govekar, ki je sicer v boju med starimi in mladimi odigral odlično in zaslužno vlogo. Ni pa to pravi pesnik, prej pisar kot umetnik.« O Aškercu pa piše: »Ždaj izdaja skoraj vsako leto zbirko povsem brezvrednih in banalnih pesmi, ki se ne dajo primerjati z njegovim delom pred dvema desetletjima. Ne more se pa sprijazniti z mislijo, da je njegov čas že davno minul in besni na kritike, ki mu že vsa leta svetujejo, naj izda svoje pesmi v samozaložbi, za svoje lastno veselje, in naj ne hodi z njimi pred javnost.«

V istem dnevniku (št. 231, 232, 235, 237 in 242) je izšel od iste prevajalke prevod črtice iz Knjige za lahkomišelné ljudi Iz predmestja, ki jo je, kakor smo videli, že pred tem prevedel K. Vondrášek in pred njim pa slabo R. Popeláková. Nosková teh prevodov ni poznala, vsaj zdi se tako, in je njen prevod boljši od njih.

Od novih prevajalcev Cankarjeve proze pa je izšel prevod črtice Materina slika od Ahasvera v časopisu Eva (Prostějov, 5/1908, št. 2) in nekega S. H. v Vídeňském denníku (2/1908, št. 93, 8. IV.) in črtica Křižev pot, ki jo je iz Knjige za lahkomišelné ljudi preložila Růžena Kristanová v časopisu Svoboda (Kladno, 18/1908, št. 103—104, 23. XI.).

Pod psevdonomim Ahasver se skriva Rudolf Linhart (3. XII. 1883 — 11. VII. 1915), katoliški duhovnik, ki je sodeloval z religiozno liriko in priložnostnimi pesmimi, zlasti pa s prevodi iz slovenske literature (Meško, Gregorčič, Golar, Gradnik idr.) in s članki o njej v številnih čeških, zlasti na Moravskem izhajajočih revijah in časnikih. Najbolj znan je njegov prevod Finžgarjevega romana Pod svobodnim soncem. Njegov prvi prevod iz Cankarja je, če ga primerjamo z večino takratnih prevodov, lep in gladek ter vsebuje razmeroma malo napak. Skoro povsod, kjer je napačno prevajal, ga je zapeljala podobnost slovenskih in čeških besed, ki pa imajo različen pomen (npr. rebro — lestev, č. řebřík, stradanje — trpljenje, č. strádání, rumen — rdeč, č. ruměný) ali pa dvojni pomen besede (npr. da mi ni prej prišlo na misel — da mi ni raje prišlo na misel, č. spíš). Nekaj manjših napak je pa zakrivilo nezadostno znanje jezika (npr. sítěn — pdrzen, č. drzý).

Po vrsti že četrti prevod črtice Křižev pot (J. Linek, R. Nosková, K. Vondrášek) je od Růžene Kristanove, tj. Růžene Popelákové, o kateri smo že govorili in ki se je okrog leta 1904 poročila z znanim slovenskim soc. dem. politikom in združnikom Antonom Kristanom (1881—1930). Kakor je znano, je Kristan na prelomu stoletja študiral nekaj časa v Pragi, kjer se je najbrž že tedaj seznanil s simpatično napredno učiteljico Popeláková⁷¹ in se pozneje z njo poročil. Křižev pot je zadnji prevod Popelákové-Kristanove iz slovenske literature v češčino.⁷² Pozneje ni objavila v čeških listih ničesar več. Tudi na tem prevodu lahko takoj ugotovimo, da je izpod peresa Čehinje, ki ne ovlada dobro ne slovenščine, ne češkega literarnega jezika. Jezikovnih napak (str. 92 izvřek — pohabljenec; str. 96 še trpelo — trajalo, č. trpělo!; str. 98 ga je streslo — se mu je posvetilo; str. 101 in dr. korec vode — troha vode) pa ni veliko, ker ji je gotovo pomagal pri prevajanju mož ali kak drug Slovenec. Zamerimo prevajalki predvsem to, da je izpustila štiri stavke in vrsto besed, to, in da je prevajala preveč svobodno. Gotovo je bila prepričana, da je boljša stilistka kot Cankar in da bo s svojimi posegi črtico izboljšala. Zdi se, da prejšnjih prevodov Křiževega pota, ki smo jih omenili, ni poznala.

⁷¹ Podatke o njej mi je sporočil prof. France Dobrovoljc, ki jo je dobro poznal.

⁷² Razen omenjenih treh Cankarjevih črtic je prevedla menda še samo povestico Jos. Regalija Opekar (Cihláři), Svoboda (Kladno), 16/1906, št. 88—90.

Leta 1909 in 1910 je zanimanje za Cankarjeva dela na Češkem naglo naraslo. Naš pisatelj je postal tako znan in priljubljen, da sta bili prevedeni kar dve njegovi knjigi in da je poleg tega izšlo še skoro petdeset prevodov njegovih črtic v revijah in časopisih. Največje zasluge za popularnost našega pisatelja med Čehi imajo zdaj dr. Bohuš Vybíral, Růžena Nosková, Karel Vondrášek in Rudolf Linhart, zlasti pa prva dva, ki spadata med najboljše tolmače Cankarjevih del.

Růžena Nosková je koncem leta 1909 izdala v največji češki založbi J. Otto v Pragi izbor Cankarjevih proz,⁷³ in to v zbirki Knihovna Zlaté Prahy, kjer so izhajali najbolj priljubljeni avtorji tistega časa (Andrejev, Balzac, Čehov, Flaubert, Anatol France, Hamsun, Maupassant, Potapenko, Žeromski idr.). Zato so knjige v tej zbirki izhajale v visoki nakladi in lepo opremljene. Od jugoslovanskih pisateljev sta pred Cankarjem izšli v njej Dve povesti Živka Bertiča in Propali dvori Janka Leskovarja. Nosková je od približno desetih Cankarjevih proz, ki jih je objavila do tistega časa, izbrala za to knjigo samo šest (Križev pot,⁷⁴ Spomladi,⁷⁵ Nezadovoljnost,⁷⁶ Iz predmestja,⁷⁷ Gospodična,⁷⁸ Jakobov zločin⁷⁹ in Polikarp,⁸⁰ ki je objavljen prvič). Zanimivo je, da ni sprejela v izbor črtic Krona, Pred ciljem in Zločinec, ki so bile večkrat prevedene v češčino. To, kar smo rekli o prvih prevodih Noskove, velja tudi za to knjigo. Prevajalka dobro ovlada slovenščino, le malokdaj zagreši kako napako, tu pa tam črta kako besedo, del stavka ali celo stavek, toda priznati ji moramo, da ti njeni posegi niso tekstu v škodo. Če pa primerjamo prevode Noskove s prevodi nekaterih drugih prevajalcev, takoj opazimo, da jih prekaša zlasti z lepim jezikom. Njeni prevodi se berejo skoro kot izvornik, medtem ko nekateri drugi, kakor smo videli, zelo zaostajajo za izvornikom in dobremu glasu našega pisatelja naravnost škodujejo.

Križev primer takega neodgovornega prevajalskega dela je prevod ene najlepših Cankarjevih knjig Križ nad gorami, ki ga je oskrbela Joža Mettlerova.⁸¹ Vse tisto, kar smo povedali o njenem prvem prevodu iz Cankarja (O čebelnjaku), velja tudi za ta prevod, samo da je tokrat zagrešila še več napak, njen jezik pa tudi ni veliko boljši. Kdorkoli bo bral njene prevode Cankarjevih del, se bo upravičeno spraševal, kako jih je mogla založba sprejeti. Kdor pa pozna delo Vilímkove založbe, ki je bila usmerjena predvsem na dobiček in kateri je bil vsak prevajalec, ki se je dal izrabljati, dobrodošel, se ne bo ničemur

⁷³ Výbor povídek. V Praze (1909), J. Otto. 168 str.

⁷⁴ Objavljena v Dělnický kalendár na rok 1906.

⁷⁵ Objavljena v Rudé květy 7/1907—08.

⁷⁶ Objavljena Národní obzor 1/1906—07.

⁷⁷ Objavljena v Den 2/1908.

⁷⁸ Objavljena v Den 3/1909, št. 120—121, 1. V.

⁷⁹ Objavljena v Právo lidu 18/1909, št. 134, 16. V.

⁸⁰ V vsebini (Obsah) na zadnji strani knjige je pomotoma izpadla črtica Gospodična, zato ocenjevalci navajajo šest proz, namesto sedem.

⁸¹ Križ nad horami. Milostná příhoda. V Praze (1910), Jos. R. Vilímek. 152 str.

čudil. Saj že ovitki Vilimkovih knjig zgovorno pričajo, komu so bile izdaje te založbe predvsem namenjene.

Ce bi hoteli navesti vse grehe prevajalke, bi potrebovali veliko prostora. Številni od njih pa so taki, da branje ne bi bilo dolgočasno. Kdor zna oba jezika, bi se moral najprej smejeti, potem pa v ogorčenju spraševati, kako si upajo nekateri ljudje tako mrcvariti dela, ki so bila napisana takorekoč s srčno krvjo. Primerjal sem z izvirnikom približno tretjino knjige in izbral vsaj značilne napake. Na str. 1: oglasilo se je veselo potrkavanje — naznanilo se je klepanje kos; str. 2: na vegasto, leseno stopnico — na preperelo, leseno stopnico; mlačno solnce — mlečno solnce; sedela pod kozolcem — sedela pod stogom; str. 3: lina — razpoka; na široki krtini — na širokem prostoru; vegastih križev — zgnilih križev; str. 5: neprijazne sence — trdoglave sence; str. 6: v mraku — v težki megli; v nerazumljivi grozi — v nespametni grozi; str. 7: je kljuvala bojazen v njenem srcu — je že klil strah v njenem srcu; cerkovniki — duhovniki; škrapete — šolnčke; str. 8: škornje — šolnčke; Roka pa je bila trudna in lena — Toda delati se ji ni hotelo; str. 9: onkraj hriba — kraj vrha; sitno prošnjo — odporno prošnjo; str. 10: Hanka je sklonila glavo do mize in zaihtela — H. je položila glavo na mizo in zavzdihnila; str. 12: svetnik — sveta slika; večernice (pobožnost, — večernica (zvezda); precej — vendar (č. přece!); str. 13: iztrgalo se je željnemu srcu — in bežalo iz žalostne duše; str. 14: že daleč in skoro pozabljeno — in bolje je na to pozabiti; str. 15: od vseh strani — od pobočij (č. strán = pobočje); mahoma — počasi; malomarno — malodušno; str. 17: v potrtem srcu — v ubitem srcu; različno — nerazložno; str. 18: zelo resno — zelo resnično; str. 20: šolske zvezke — šolske akte; str. 23: ves zrak ga je poln, kakor bela reka lije dol — oko ga je polno (č. zrak = oči, vid) kakor bi to svetlobo nekakšna bela roka razlivala...; str. 26: šel je sključen — šel je potrť (č. sklíčený!); Hanco je bolela ta svetloba — Hanca je bila otožna od tega sijaja, bolešno otožna; str. 27: so bili že visoko na hribu — so bili šele na hribih; še bi ga morda dosegel njen glas — če bi doletel k njemu njen glas; str. 29: Pogledal je malo na ono stran hriba — Tam na hribu se je nekoliko ogrel; da te bo pogledal — da te bo poiskal (č. vyhledal!); str. 30: ne more — ne sme (ne mora!); str. 31: nocoj — proti večeru; str. 33: Mudi se mi domov — domov moram, toži se mi; str. 35: ter vas zasnobim... kaj bi pač dejali, Hanca? — in da se vas polastim... Kaj bi delali, Hanka?; str. 36: pa je bil vesel, če se je kam obesil — Mate je bil popolnoma vesel, če se je komu na škrice obesil; str. 39: Stisnil ji je obedve roki, v njegovem glasu in pogledu se je zgenilo prešerno veselje — potrepljal jo je z obema rokama in v glasu ter pogledu se je razodevalo odkritosrčno veselje; skelelo jo je v očeh — oči so se ji zakalile; str. 40: Zdrznil se je — namrgodil se je; izpregovorila je bila besede, ki so bile v njegovem srcu kakor neprijetna slutnja — čutil je, da je izpregovorila tisto, kar je sam čutil na dnu duše in kar je odganjal od sebe kot hudobno pošast; narahlo — hitro (č. rychle!); str. 41: tuje življenje, glasno in prešerno, se je bilo zarisalo vanj — bujno, veselo življenje je izžarevalo iz teh lic; umaknil je roko — zamahnil je z roko;

belo bluzo — lepo moderno obleko; str. 67—68: Nebo je še vse žarelo, solnca pa se je svetil samo še rumeni rob in je tonil za hribom — Nebo je bilo še vse zagorelo, čeprav je že sonce zahajalo za hrib. Samo njegov krvavi rob (konček) se je še rdel na nebu; str. 68: Že sem skoro obupaval nad Vami! V tej beznici ostanete? Tudi prav, tam je tako vse polno — Že sem dvomil o vas! Tu ostanete v tem zaboju? je kazal na voz. Tudi prav, v krčmi je vse polno...; str. 71: rejeni župnikov obraz — zaskrbljen župnikov obraz; v preohlapni, povaljani obleki — v tesni, zmečkani obleki; str. 72: Do tilnika si je napravil prečo in pomastil si je lase — Vrat ima kot v zanki (č. oprat!) in pomaščene lase itd. itd.

Stotine besed, ki jih prevajalka ni razumela, je bodisi prevedla napačno ali pa kar izpustila. Izpuščala pa ni samo besed, marveč tudi stavke, dodajala pa nepotrebne pridevnike, razna »epiteta ornantia«⁸² itd. V njenem prevodu dobivajo Cankarjevi stavki in odstavki drugačen, včasih smešen pomen. Ljudje govorijo v izumetničenem, ponarejenem jeziku, zato so dialogi naravnost obupni.

Med najbolj aktivne prevajalce Cankarjevih črtic, ki so izhajale v periodičnem tisku, spada že omenjeni Karel Vondrášek. V dnevniku *České slovo* je leta 1909 objavil proze Domovina, ti si kakor zdravje (št. 101, 2. V.), Materina slika (št. 242, 17. X.) in Jakobov zločin (št. 259, 7. XI), leta 1910 pa prevoda črtice Pismo (št. 41, 20. II.) in Zdeněk Petrsilka (št. 161, 17. VII.); v časopisu *Besedy lidu* je izšel njegov prevod črtice A jaz pojdem (št. 6, str. 83—86). Od neznanega prevajalca pa je izšla v časopisu *Besedy lidu* l. 1909 črtica Nasmeh (št. 16—17, str. 242—245, 259—262), v *Českém slovu* l. 1909 pa Marta in Magdalena (št. 83, 11. IV.) v prevodu nekega Lad. K., V pozni jeseni (št. 277, 28. XI.) prevajalca pr. ter leta 1910 črtica Krona (št. 1, 1. I.) v prevodu — m. Tudi Rudolf Linhart je objavil l. 1909—1910 kar šest prevodov Cankarjevih črtic: v časopisu *Eva* (Prostějov, 6/1909), Jakobov zločin (str. 270—277), Kovač Damjan (str. 333—336),⁸² in O, domovina, ti si kakor zdravje (str. 362—364), v katoliškem časniku *Našinec* (Olomouc, 45/1909, št. 179—182) črtico Pavličkova krona in v brnskem časopisu *Obzor* (33/1910, str. 194—197) črtico Sveti Janez v Biljkah.

Od ostalih prevajalcev tistega časa naj omenimo še Otakarja Boleško (1880—1917), ki je bil sedem let igralec ljubljanskega deželnega gledališča (1900/01—1906/07) in prvi Ščuka v drami *Za narodov blagor* ter *Maks* v *Kralju na Betajnovi*. S Cankarjem sta bila dobra znanca, kar dokazuje tudi Cankarjevo lastnoročno posvetilo v lepo vezanem izvodu *Kralja na Betajnovi*, ki ga hrani Gledališki oddelek Narodnega muzeja v Pragi: »Otonu Boleški v dobrem spominu na imenitnega Maksa Ivan Cankar. Dunaj 30. 5. 905.« Boleška je bil vsekakor boljši igralec kot pa prevajalec. Najbrž se je tudi sam prepričal o tem, zato je objavil samo eden prevod iz Cankarjeve proze. Njegovo znanje slovenščine je sicer kar zadovoljivo, kljub temu pa se le čudimo, kako je mogel po tako dolgem bivanju v Ljubljani osemkrat prevesti besedo »prešeren«⁸² s »samovoljen«⁸² (svévolný). Napačno je prevedel tudi: hudomušen — zlomiseln

⁸² Drugič izšlo v brnskem dnevniku *Hlas* (62/1910, št. 234, str. 236—238).

(str. 193), ničvreden — malopriden (str. 195), nezaupen — brezupen (str. 198), žganjar — pijanec (str. 199), oči so se mu urile — oči so hitele (str. 199), okužena — zasidrana (str. 201) idr. Češčina sicer ni tako okorna in slog ni tako prisiljen kot pri nekaterih drugih prevajalcih, izvirnika pa ne dosega.

Hrvat Andrija Ivan Bortulin, rojak iz otoka Cresa (umrl v Pragi maja 1917)⁸³ je prevedel črtici Groba nehvaležnost (Besedy Času, 15/1910, str. 187 do 188) in Sveto obhajilo (Den 4/1910, št. 128, 1. VI.) in neki J. Prachař črtico O domovina, ti si kakor zdravje! (Naše snahy, Plzen, 15/1910, št. 33, 26. IV.), ki jo je, kakor smo videli, nekaj mesecev pred njim prevedel Rudolf Linhart.

Koncem leta 1909 je objavil svoj prvi prevod iz Cankarjevega dela, črtico V gaju (Methodej. Kalendář na rok 1910. Olomouc 1909, str. 47—48)⁸⁴ pozneje eden od najboljših in najbolj marljivih čeških tolmačev našega pisatelja in slovenske literature sploh dr. Bohuš Vybíral.⁸⁵ Rojen je bil 14. I. 1887 v Hranicích na severnem Moravskem, kjer je tudi obiskoval srednjo šolo, od leta 1907—1911 pa je študiral slavistiko in germanistiko na dunajski univerzi. Kmalu po vstopu na univerzo je bil izvoljen za tajnika češkega akademskega društva, leta 1908 pa celo za predsednika in kot tak je sodeloval s slovanskimi akademskimi društvi, med njimi tudi s slovenskimi. Spoznal se je s slovenskimi visokošolci, s katerimi se je družil tudi v Jagičevem in Rešetarjevem seminarju. Prijateljsko se je zblížal zlasti z Jožefom Napotnikom, Ljudevitom Pivkom, Antonom Dolarjem, Franom Albrehtom idr., pri dr. Jos. Karásku pa se je spoznal tudi s Kidričem, Prijateljem, Vidicem in drugimi Slovenci. Slovenščine se je učil predvsem od Napotnika, ki mu je tudi pomagal pri prvih prevodih iz slovenščine; pri nekaterih prevodih je celo podpisan kot soprevajalec. Promoviral je l. 1911 na podlagi disertacije Jaroslav Vrchlický kot kritik in literarni zgodovinar, ki pa je ni nikoli izdal. L. 1912—1913 je bil leto dni urednik kulturne priloge dunajskega češkega časnika Vídeňský denník, od 1. IX. 1913 do smrti pa je bil najprej knjižničar, pozneje pa ravnatelj Študijske knjižnice v Olomucu. Med prvo svetovno vojno je bil pri vojaki. Po l. 1918 je sodeloval v vrsti čeških, zlasti pa moravskih časnikov in revij, bil soustanovitelj številnih društev in eden najbolj agilnih delavcev v predvojni Češko-slovaško-jugoslovanski ligi. Bil je nekaj časa tudi dramaturg češkega gledališča v Olomucu. Iz slovenske literature je prevedel okrog trideset knjig, od tega pet Cankarjevih, o katerih bomo še govorili. Razen tega je predaval na olomuški in pozneje nekaj časa tudi na brnski univerzi slovenščino in slovensko

⁸³ Prim. Hrvatski list (Pulj) 3/1917, br. 688 (31. V.), str. 3.

⁸⁴ Ta Vybíralov prevod je izšel nekaj pozneje tudi v dunajskem dnevniku Dělnické listy (21/1910, št. 253, 5. XI.) ter v plzenjskem dnevniku Nová doba (15/1910, št. 135, 11. XI.), za časa vojne l. 1917. pa v Kladenski Svobodi (št. 43, 30. V.) in v Rakovnickem Obzoru (št. 22, 2. VI.). Po vojni pa je izšel v moravskih koledarjih Malý zábavný kalendář na rok 1920 (str. 95—96), Malý moravský kalendář na rok 1920 (str. 95—96), Velký zábavný kalendář na rok 1920 (str. 271—272), Velký moravský kalendář na rok 1920 (str. 271—272) in Vyšehrad. Kalendář na rok 1920 (str. 47—48). Objavljen je bil torej vsega skupaj desetkrat. Črtica pa je bila po vojni kakor bomo videli, prevedena še dvakrat.

⁸⁵ O Bohušu Vybíralu prim.: Dr. B. V. padesátníkem. Olomouc 1937, 15 str.

literaturo. Vsako leto pa je imel na Moravskem povprečno okrog petdeset predavanj o Jugoslaviji, zlasti o Slovencih. Umril je 25. IV. 1951.

Če primerjamo z izvirnikom prve Vybíralove prevode, ki so izšli l. 1910 večinoma v literarnih prilogah Dělnických listov Sveto obhajilo (št. 75. 2. IV.),⁸⁶ Majska veselje (št. 166, 25. VII.), V gaju (št. 253, 5. XI.), Češnje in prstan (št. 259, 12. XI.) in Vídeňského denníka Spomladi (št. 1, 1. I.), Marko, Luka in Dioniz (pril. Besedy, št. 11, 20. III.), Marta in Magdalena (Besedy, št. 15, 17. IV.), Ponesrečeni feljton (Besedy, št. 23, 12. VI.), Don Alfonso (Besedy, št. 27, 10. VII.), Zgodovinska seja (Besedy, št. 40, 9. X.), Njena podoba (Besedy, št. 42, 23. X.) in Cigarette (Besedy, št. 45, 13. XI.), lahko na njih kaj kmalu doženemo ne le odlike njegovih poznejših prevodov, temveč tudi pomanjkljivosti. Med njimi sta predvsem dve: nezadostno znanje jezika in to, da se je pretesno oklepal izvirnika. Premalo je soustvarjal. Če pa prevajalec ne soustvarja, njegov prevod ne more biti dober, umetniški. No, k temu se bomo še vrnili, ko bomo ocenjevali Vybíralov prvi knjižni prevod.

Tudi odmevi Cankarjevega dela v češkem tisku so bili v letih 1909—1910 bogati in zanimivi. Poglejmo najprej, kako je sprejela kritika Cankarjevi knjigi Výbor povídek in Kříž na hoře.

V praškem konzervativnem dnevniku Hlas národa (25/1909, št. 353, 25. XII.) sodi o Cankarjevih prozah neki — r: »Tako kot skoro vsi beletristi, prevajani v zadnjem času iz novih jugoslovanskih literatur v češčino, se nam kaže tudi slovenski Cankar deloma kot opisni realisti, deloma pa kot pripovednik zgodb iz vsakdanjega življenja. Navadno so to žalostne in tragične zgodbe, ljudje, katere prikazuje pa so bitja nesrečna in trpeča. Bolj veselo ubranih ali celo jasnih humorističnih tonov v tem Cankarjevem knjižnem izboru ne najdete, prav tako kakor jih niste že prej našli v zbirkah pripovedk Elina Pelina, Meška ali Matavulja. To kar zdaj prihaja v našo prevodno književnost iz novih literatur, slovenske, srbske in bolgarske, je mračnega in otožnega značaja... Prevajalec je uvrstil v češko izdajo Cankarja pet drobnih črtic in eno obsežnejšo romanovo študijo. V vseh pa nastopajo ubogi trpini in ljudje, ki jih preganja usoda ali družba, in socialni razdedinjenci. Vsebinsko najbolj obsežen in po psihološki strani najbolj izdelan je romanček Polikarp... Pisatelj se pri pripovedovanju te nekam čudne zgodbe izogiblje kakršne koli družbene tendence in nikjer ne namiguje na socialno stanovske zadeve.«

Znani češki literarni kritik in zgodovinar ter prevajalec romanskih literatur Otokar Šimek (1876—1950) pa piše v literarnem časopisu Novina (5/1909, str. 251), ki so ga ustanovili Machar, Šalda in Vodák: »Ivan Cankar je prej lirik v prozi kot epik. Beda je edina tema njegovih povesti... Cankarjeva lirika bede je lirika pohlepa in sebičnost revežev, njihovega sovraštva in nezadovoljstva. Sovraštvo, kljubovanje, zavist — to je evangelij, ki ga Cankarjev Satan oznanja revežem in tudi revnim narodom, ki jim krščanska skromnost in pokora kopljeta grob. — Taki narodi so gnusni črvi, ki jih vsak pohodi; kveč-

⁸⁶ To črtico sta ponatisnila tednika Vychodočeský obzor (Pardubice), 6/1910, št. 15, 7. IV. in Pochodeň (Hořice), 5/1910, št. 18, 6. V.

jemu se pritožujejo, kvečjemu beračijo, jočejo in prosijo, toda nikoli ne kričijo in nikoli ne udarijo... Cankarjeva lirika bede, pohlepa, nostalgije, čudno mistična, deluje ponekod temno in težko.«

V dnevniku agrarne stranke Venkov, ki je imel pred prvo svetovno vojno eno najboljših kulturnih rubrik in je tiste čase tudi drugače spadal med najboljše praške dnevnike, je ocenil izbor Cankarjevih proz J. R. (5/1910, št. 65, 17. III.). Za to šifro se skriva znan kritik in romanist Jean Rowalski, s pravim imenom Alexander Bačkovský. V svojem članku piše med dr.: »Cankarjeva knjiga je močno poetična, ponekod skoro lirična in po svoji miselni vsebini izrazito socialna. Pisatelj je ognjevit altruist, ki ga globoko boli človeška beda, na katero nenehoma misli, radi katere trpi in o kateri vedno piše. Njegova knjiga — to so, dejal bi, zapiski človeške bede; ampak tudi zapiski sočutja razlitega preko te bede...« Potem kritik navaja kratko vsebino posameznih proz in končuje: »Cankarjeva knjiga, ki vsebuje tako globok in ganljiv, skoro subjektiven izraz ljubezni do bližnjega in izraz sočutja, je obenem krik razbolelosti in ogorčenosti ter obupen klic po socialni pravičnosti.«

V znani tedenski literarni reviji Zvon (10/1910, št. 14) je napisal oceno kritik, podpisan s šifro o.⁸⁷ Glavne misli njegovega članka so te-le: »To je moralist, ki izbira motive naravnost iz življenja, v katerem rastejo boleti, ko topo in brezobzirno stopa preko njih vsakdanjost. Šest povesti, ki jih je ustvarila zagrenjena, dovezetna in sočutna duša. Subjektivni talent slovenskega avtorja je s spojitvijo notranjosti in zunanosti predmeta, o katerem pripoveduje, dosegel, da diha iz povesti umetnost kljub temu, da so njegove eksplikacije preveč osebne in opazne in ponekod deluje kot retor ‚moteče‘, toda na splošno dovolj spretno spaja svoje krike, ironijo in svoje sodbe z vsebino pripovedi...« Prevod hvali, da je skrben in čitljiv, očita pa mu nekaj pomenških in stilističnih napak.

V najbolj razširjenem praškem ilustriranem tedniku Zlata Praha (27/1909—10, št. 15, 31. XII.), ki ga je izdajal založnik te Cankarjeve knjige J. Otto, je ocenil Izbor pripovedk s šifro R. podpisani Vincenc Červinka (1877—1942), novinar in publicist, urednik dnevnika Národní listy, odličen poznavalec slovenskih literatur, zlasti ruske, iz katere je veliko prevajal. V članku piše med dr.: »Ivan Cankar, najboljši med sodobnimi slovenskimi pisatelji, je čudovito močan in pravzaprav popolnoma izjemen talent v mladi, neprekvašeni in slabi slovenski literarni potenci. Je to zelo individualen in originalen realist, ki se je očitno učil od najboljših zapadnih novelistov. Če pa s svojimi motivi kljub temu ostaja čisto na domačih tleh in če posveča svojo umetnost popisu domače sredine, imata od tega dobiček obe strani: avtor in domače slovstvo. Izbor pripovedk je zelo skrben in primeren. Prinaša šest od najboljših avtorjevih novelističnih del, ki imajo ne samo to prednost, da so človeški dokumenti slovenskega življenja, ampak tudi tisti posebni živec nemirne risbe, ki najbolj in najsrečneje odlikuje tega pesnika z vrojenim socialnim čustvovanjem in realista z močno prizadetostjo ter z jasno, markantno sliko.«

⁸⁷ To šifro je uporabljal tudi Jaroslav Vrchlický.

Izborni poznavalec svetovnih literatur, prevajalec francoske literature, popularni kritik in urednik kulturne rubrike neodvisnega dnevnika Národní politika František Sekanina (1875—1958) je objavil pod naslovom Jugoslovanski naturalist obsežno poročilo o obeh Cankarjevih knjigah hkrati (Národní politika, 28/1910, št. 51, 20. II.). O Cankarju pravi, da »spada danes med najbolj sijajne pojave bratskega slovstva. Je tovariš lirika Otona Župančiča, F. Ks. Meška in Tavčarja ter stoji zdaj poleg humorista Murnika in poleg omenjenih literatov najvišje. Je globok, žalostno zasanjan pesimist, ki si izbira motive najrajši med ubogimi in teptanimi ljudmi, ki si ne znajo pomagati in ki se opotekajo po solzni dolini med skopimi jugoslovanskimi gorami ali pa se pogreza v blato družbe in greha med pokvarjene poedince, zgubljene ekzistence in abnormalne ljudi, s katerimi ga družijo vroče, iz srca izvirajoče sočutje.« O izboru pa pravi, da je »značilen in krasno preveden... V njem je C. predstavljen kot pesimist in pesnik bolečine... Novele so napisane dojemljivo preprosto z veliko sugestivnostjo besede, ki je odlika predvsem prekrasne ljubezenske zgodbe Križ na gori, ki je prvo obsežnejše Cankarjevo delo prevedeno v češčino. Tukaj kajpada ni niti sledu pesimizma. To je radostno hrepenenje mladih src... Toda tudi v tem delu je vse polno otožne melanholije in plapolajočega koprnenja dekleta in dobrega mladeniča Amerikanca... Zdi se, da je ta, tako krasno in plastično ter z ljubeznijo opisana dolina, pravzaprav inkarnacija teh mladih, razburkanih, nemirnih, zdaj veselih, zdaj otožnih sanj. S tem svojim preprostim, skoro primitivnim načinom pisanja zna Cankar res spregovoriti do duše; zna tako ljubko zasnovati dejanje in ga razpredati v naroden potek, poln organsko začenjenih epizod. Ne, tukaj res ni pokazal močnega naturalističnega nagiba, zaveden, naravnost in neomajno svojo pot korakajoč realist je pa le tudi tu. Po obdelavi snovi, psihološki analizi čustev se Cankar naravnost razhaja s kolegom in rojakom Tavčarjem, ima pa njegov napol romantičen, napol mističen pogled na pokrajino, ki je čudovito lep, nadvse mikaven in na nas tako rekoč ekzotično delujoč okvir tiste velike slike, polne plastike in zdravega, dojemljivega realizma.«

Od kritik v izvenpraških listih je gotovo najbolj zanimiva tista v ostravski Moravsko-slezská revue (6/1910, str. 506), ki jo je napisal bržčas že omenjeni slavist in literarni kritik dr. Jaromír Doležal ali pa kak njegov sotrudnik. Vsekakor pa nekdo, kdor je dobro poznal ne le Cankarjevo delo, marveč slovenske razmere sploh, in kdor je bil v osebnem stiku s Slovenci. V precej obširni oceni knjige Výbor povídek pravi namreč med drugim: »Cankar spada še vedno med najmočnejše talente; pri nas ga poznamo predvsem iz delavskih časopisov kot enega najbolj srditih, najbolj brezobzirnih in revolucionarnih zaščitnikov bohemov in delavcev; po tem mu je najbližji Gorkij, v marsičem mu je bil podoben Uher,^{87a} le da je bil ta vedno umetnik in se ni nikoli ponižal

^{87a} Josef Uher (1880—1908), danes že malo znan pisatelj, avtor štirih knjig pripovedk, črtic in pesmi. Sin proletarca, trpin in prijatelj trpečih. Z našim C. imata po vsebini in slogu res marsikaj skupnega, le da stoji C. umetniško višje od njega.

k propagandi razrednih gesel. — Cankar je tudi propadli socialistični kandidat, med drugim tudi dramatik, čigar »Krupanova kobila« je povzročila veliko hudega. Zna biti tudi oseben, kar njegovim številnim delom samo škoduje, prav tako kot namerna socialistična tendenca, zlasti v simboličnih pripovedkah. Kljub temu ga uvrščamo med najpomembnejše slovanske pisatelje. Rad ima reveža, lačnega delavca, sajasto tovarniško četrt, ljudi hrepeneče po čisti deviški prirodi, prav posebno pa je naklonjen otrokom in ljudem z Moravskega. Formalno je Cankar popolnoma svojstven. Slog — kakor odsekane ali grobo odlomljene veje, veja pada na vejo, toda njihovi udarci ne ženejo v obup, marveč stopnjujejo dramatičnost dejanja. Beseda se prilaga k sliki, vse si predstavlja jasno. Nima rad čvekavih popisov in nepotrebnih ovinkov, niti tam ne, kjer je žejen ljubezni. Samo v socialističnih motivih po nepotrebnem razlaga, kako mrzi filistre in uradniške mandarine in povzdiguje boheme, ki imajo bedo v krvi. Med najboljše stvari v knjigi spadata Križev pot in Polikarp. To povest poznam v izvirniku. Zdi se mi, da je bila že prevedena, in v tem slučaju bi bilo treba to označiti. Polikarp je hoffmansko strašilna in strašna povest... Ponekod je skoro maupassantski rafinirana. Spominja na slike Cankarjevega rojaka Tratnika, ki z dopadenjem slika Smrt.«

V »Ostravskem denniku« (10/1910, št. 11, 15. I.) je v rubriki Iz literature pod šifro m kratko, toda lepo ocenil Cankarjevo knjigo znani pisatelj, esejist in literarni kritik, dr. Vojtěch Martínek (1887—1960), ki ga Slovenci poznamo predvsem po njegovi uvodni besedi k slovenskemu prevodu Bezručevih Slezkih pesmi (1920). O Cankarjevih prozah sodi, da »nudijo zelo lepo in nazorno sliko novih, modernih tokov na Slovenskem. S posrečenim izborom je predstavljen najboljši moderni slovenski pisatelj Ivan Cankar, pesnik, romanopisec in dramatik, čigar drama Kralj na Betajnovi je bila nedavno uprizorjena v smíchovskem gledališču. Skoro v sleherni od šestih povesti... pripoveduje o zgubljenih in zapuščenih, trpečih in nesrečnih ljudeh, katerih gorje zna podati v bogatem in jedrnatem jeziku. Najbolj učinkovita je zaključna najdaljša pripovedka Polikarp, kjer se s čisto realističnimi toni spajajo tudi strani posebnih fantastičnih otenkov, ki dajejo temu delu učinkovito in izvirno čarobnost. Prevod je gladek in čist.«

Krajša ocena Izbor povesti je izšla tudi v mesečniku čeških knjigarnarjev in založnikov Literární rozhledy (3/1909—10, št. 3), kjer recenzent piše med drugim: »Moderna slovenska beletrija se je razcvetela v nekaj blestečih literarnih imen, med katerimi Cankar že zdavnaj privlači pažnjo bralcev tudi izven meja njegove ožje domovine. Naši bralci imajo sedaj v lepem izboru njegovo krajšo leposlovno prozo, v kateri se družijo močan talent in pripovedniška svežina ter bistroumnost z izvirnimi snovmi v razkošno celoto... Zadnja povest Polikarp napravi na bralce globok utis.«

Naj navedemo tudi nekaj stavkov iz ocene danes skoro neznanega pesnika, literarnega zgodovinarja in novinarja, urednika mesečnika Z literárních luhů (Třebenice, 1/1910, št. 1) F. S. Frabšēja (roj. 1887), ki je najbrž kar dobro poznal dotedanje prevode Cankarja, ker piše: »Četudi ne bi poznali pisate-

ljevega imena, bi že po nekaj straneh vedeli, da berete slovanskega avtorja, kdor pa je že kaj več bral Cankarja, bi pa tudi njega prepoznal. Naši delavski časopisi so prinašali prve prevode tega nam dragega slovenskega pisatelja in to povsem upravičeno. Saj se menda ne bi v okvirju drugega časopisa kot je proletarski niti dobro ujemali, marsikje drugje pa bi tiste slike, ki prikazujejo človeško bedo, kar kričale. Saj se v vsaki Cankarjevi vrstici leskečejo solze in sliši jok tistih zapuščenih, malih, pozabljenih in pozabljanih ljudi, tistih, ki toliko trpijo pod tlakom današnjega družbenega reda. Vsaka Cankarjeva beseda je globoko občutena, vsaka beseda je šla skozi njegovo plemenito dušo in vsaka beseda je posvečena s krvjo njegovega srca... Nima rad bleščečih opisov, ne razmetava besed tam, kjer gre za kos kruha, za najbolj življenjski boj človeka. Naslov prve pripovedke v tem izboru Križev pot bi bil lahko naslov skoro za vse njegovo literarno delo, ki pripoveduje o 'križevi poti' človeka skozi življenje. Cankarjevi stavki so torej preprosti, toda režejo v dušo.« Na koncu je pohvalil prevod Noskove.

Tudi povest Križ na gori je češka kritika kljub slabemu prevodu lepo sprejela in nekaj recenzentov je tudi tokrat objavilo zanimiva mnenja o Cankarjevem delu, ki jih je vredno prevesti. V popularni reviji Zlatá Praha (27/1909—10, št. 48, 12. VII.) je tudi to knjigo ocenil že omenjeni Vincenc Červinka, ki med dr. piše: »Ljubezenski romanek Križ na gori je komponiran zelo toplo in zbrano, z nekoliko naglo pripovedjo, toda s temperamentno prožnostjo kot večina del tega modernega slovenskega avtorja. Cankar je brez dvoma največji umetnik današnje slovenske literature. Ljubezenski odnos med Matetom... in Hanco... je podan tako prirodno in globoko kot ga je zmožen podati samo rojen psiholog, ki zna svoje realne zgodbe prežeti s tako vsečloveško resnico in razumevanjem, ki jim zna dati tako globok in trajen smisel, da mu snov, črpana iz življenja, narašča v simbole nespremenljivih umetniških odnosov do življenja. Pisatelj je ustvaril v tem romančku postavbo Hance krasno in mehko kot junakinjo močne vere in močnega vzpodbudnega razumevanja za odnos do ljubljenega moškega. Tako postavbo težko najdemo.«

Ocena malo znanega pisatelja, prevajalca iz ruščine in publicista Karla V. Havránka (1853—1918) v Zvonu (10/1910, št. 21, str. 334) sicer ni tako pohvalna kot druge prinaša pa zanimivo dognanje, da Križ na gori »s svojo osnovo spominja na Blodnega sina Grigorija Aleks. Mačteta.⁸⁸ 'Ven iz doline' zveni pri Cankarju tako kot 'ven iz domovine v tujino' pri Mačtetu. Tu kakor tam je zagrenjena in sanjava duša in ljubezenska zgodba, tu kakor tam je na dnu duše ljubezen do tistega, kar je povzročilo odklon. Samo zaključki se razlikujejo: Cankarjev junak odhaja, da se ne bi več vrnil, Mačtetov pa, da bi se

⁸⁸ Grigorij Aleksandrovič Mačtet (1851—1901) danes že skoro pozabljen ruski pisatelj — narodnik. Živel je v ZDA, bil nato dolga leta zaprt in izgnan v Sibirijo. Napisal je več knjig pripovedk o ameriških proletarcih in sibirskih izgnancih (Po belem svetu, Povesti in pripovedke, Silhuete in dr.), novele (Dve resnici, Svetovna zadeva) in romane (Žid, Kronika enega dne in dr.). Pisal je pod vplivom L. N. Tolstoja.

vrnil k svojemu ljudstvu in se mu postavil na čelo. Na Mačteta je vplival Tolstojev nauk, na Cankarja marksizem. V Križu na gori je nekaj lepih psiholoških momentov, toda v drobnih prozah je avtor bolj umetniški, je literaren, medtem ko bo 'Ljubezenska zgodba' ostala samo kot dokument razvoja slovenskega pisatelja, kar ima za slovstvo njegovega naroda pomen, ampak za nas ni delce važno in tudi ne novo. Prevod je še kar dober.« Primerjanje z Mačtetovim junakom je resda precej prisiljeno in za lase privlečeno: Cankar verjetno Mačtetovih del sploh ni niti bral. Zanimivo pa ni nič manj od drugih (Uher, Gogolj, Ibsen, Maupassant itd.), o katerih smo doslej brali.

Oceno Križa na gori je napisal tudi znameniti češki filozof, profesor Karlove univerze in pred vojno tudi aktiven češkoslovaški politik František Krejčí⁸⁹ (1858—1934) v reviji Naše doba (17/1909-10, št. 10, 20. VII. 1910), ki jo je sprva urejeval T. G. Masaryk in po njem Frant. Drtina. V njej piše med drugim: »Smisel Cankarjeve ljubezenske zgodbe Križ na gori ima svoj višek v spoznanju, da je treba imeti umetnost srčno rad. Ljubezen do nje dodaja človeku junaštva in vztrajnosti ter nauči oči dojemati tudi to, kar iz tesne bližine spregledujemo in podcenjujemo... To ni samo romantika, temveč preprosta življenjska zgodba, ki dobiva, kakor se zdi, simboličen pomen tam, kjer stoji osamljena dolina nasproti hribu, ozarjenem s sovraštvom tistih, ki so izobčili iz svoje sredine človeka, ki je imel pogum povzpeti se nad njihovo omejeno obzorje, nasproti edinemu razumevanju in zaupanja polni veri v njegovo zmago, ki pa seveda ni brez trpljenja. Umetniška vrednost povesti je v Hančini osebi: v tem, kako si nenehno predočuje Matetove usode, v njenih slutnjah, ki ne razočarajo, v požrtvovalni stanovitnosti, ki se niti trenutek ne pregreši proti sami sebi in se dočaka, da se izpolni tisto, v kar so se upirali njeni upi. Vso to zgodbo preživljamo na ta način, da lahko beremo njene misli.«

Že omenjeni Vojtěch Martínek je v svoji rubriki v Ostravskem denníku (10/1910, št. 153, 9. VII.) pod šifro M na kratko ocenil tudi Križ na gori. O Cankarju pravi, da je najbolj izrazit obraz v novi slovenski literaturi in da je po pravici deležen zanimanja čeških prevajalcev. »Prinaša nam marsikaj novega: ne samo svojevrstno ozračje, ki ga gotovo premalo poznamo, ampak tudi svojstveno in značilno noto globokega sočutja do ubogih in zatiranih. Zato slika najrajši tiste bedne parije človeške družbe in očevidno mu je njihovo življenje blizu in je tesno povezano z njegovim miselnim svetom. V knjigi Križ na gori se oglašajo jasnejši in mehkejši toni... Prežeta je s toplim, čistim in sončnim razpoloženjem iskrene ljubezni... Je to knjižica redke blažilne moči in nežnosti.« Krajša poročila o knjigi je objavilo še več podeželskih listov, med njimi Sociální Rovnost (Beroun, 6/1910, št. 8, 17. II.), Šumavské proudy (Prachatice, 7/1910, št. 8, 19. II.), Učitel'ský přehled (Kutná Hora, 6/1910, št. 7, str. 228), Z literárních luhů (Třebenice, 1/1910, št. 3, str. 25). Vzdělání lidu (Moravany, 8/1910—11, št. 5, 15. X.) idr. Ko beremo oceno prevoda od nekega Edvarda Navrátila v Vzdělání lidu, se moramo bridko na-

⁸⁹ Objavil jo je pod šifro — ejč —.

smehniti: »V Cankarjevem delu je nek poseben čar, ki zapusti na bralca neizbrisen vtis. Tista posebna tišina med gorami, njene tožbe in bolesti ter vse tisto, o čemur pisatelj tako čudovito pripoveduje, njegovo ljudstvo pa je opisano še posebej mikavno. Prevajalki Joži Mettlerovi se je posrečilo to Cankarjevo krhko delo prevesti vestno, ne da bi kjerkoli stresla z njega pelod očarljivosti(!). Upamo, da prevajalka ne bo ostala pri prvem, toliko obetajočem poizkusu.« Treba je primerjati samo nekaj strani prevoda z izvirkom, pa se bomo prepričali o nečem popolnoma nasprotnem.

Večjega pomena kot večina navedenih ocen pa so bili za poznavanje našega pisatelja na Češkem članki profesorja Karlove univerze in znanega slavista in narodopisca Jana Máchala (1855–1939),⁹⁰ Franceta Kidriča, tedaj uradnika v dunajski dvorni knjižnici, Antona Dolarja, ki je bil takrat srednješolski profesor v Celju, in že omenjenega katoliškega pisatelja Rudolfa Linharta.

Máchalov članek Ivan Cankar je izšel v že omenjenem odličnem praškem dnevniku *Čas* (24/1910, št. 185, 17. VII., pril. Hlídka Času), ki mu je bil nekak duhovni voditelj T. G. Masaryk. Izbornemu poznavalcu slovanskih književnosti se zdi Cankar svojstvena in komplicirana individualnost, idealist in realist, romantik in simbolist, ironik in sentimentalni melanholik. »Navzel se je vseh modernih tokov, pri tem pa ostal popolnoma svoj... Posebnost njegove umetniške tvorbe je globoka analiza, nenavadnost nazorov in logike, ki često na kak poseben način spaja, kar drugi ločujejo, in ločuje, kar drugi spajajo, dalje neizprosna satira in simbolnost, ki prehaja ponekod v nejasnost. Radi teh lastnosti ga eni povzdigujejo, drugi pa pikro odklanjajo.« Máchal lepo prikazuje čas in razmere, v katerih je Cankar ustvarjal, označuje in vrednoti njegova posamezna dela od *Erotike* in *Vinjet* do *Zgodb iz doline Šentflorjanske* in *Hlapca Jerneja*, njegove brivke črtice, pripovedke, novele in drame. Poudarja, da ni Cankarju »kot bridkemu satiriku med sodobnimi pisatelji enakega. Gnev njegove satire preganja vse. Kljub temu se Cankarjevo umetniško ustvarjanje ni utapljalo v kritiki in v boju s filistri. Poleg satiričnih in tendenčnih del je napisal vrsto povesti, v katerih je upodabljal življenje brez kakršnekoli tendence, posebno njegove senčne strani«. Svoj članek sklepa Máchal takole: »Svet je hotel spremeniti po svojem idealnem pojmovanju, toda iz življenjskega boja se je vrnil utrujen in resigniran. Sivo in težko življenje, polno muke, grenkobe, boja in trpljenja, brez radosti in sreče, je šlo mimo njega kot velika senca, iz katere sta vela hlad in groza. Utrujenost in gnus nad življenjem sta mejnik na poti, kjer se je medtem odpočil, da bi se lahko zopet podal na pot bodisi še v tišjo temo, ali pa v globljo in hladnejšo resignacijo.«

Zaenkrat mi ni znano, zakaj se je uredništvo Slovanskega prehleda razšlo s Franom Vidicem,⁹¹ odnosno, zakaj je pregled slovenske literature za l. 1909 na-

⁹⁰ Članek je pravzaprav odlomek iz Máchalovega *Obzora literatur slovanskih*, ki je izšel v zborniku *Slovanstvo. Obraz jeho minulosti a přítomnosti*. Praha 1912, Laichter, str. 450–546. O Cankarju na str. 520–522.

⁹¹ Arhiv SPř in korespondenca njegovega dolgoletnega urednika Adolfa Černega doslej še nista pristopna.

mesto njega napisal Fr. Kidrič (12/1909-10, št. 7—9, str. 326—356). Vsekakor je zamenjava sotrudnikov slovenski književnosti zelo koristila, saj je Kidričev članek spisan z veliko akribijo, skoro iz vsake vrstice se vidi, kako dobro pozna slovenske razmere in vso slovensko literarno produkcijo. Slovanski bralci revije so pravzaprav prvič dobili točno sliko kulturnega in posebno literarnega življenja na Slovenskem. V članku se govori precj tudi o odnosu posameznih pisateljev do Cankarja, v odstavku, posvečenem Cankarju, pa so navedena vsa njegova najnovejša dela, tudi črtice in pripovedke v revijah, časopisih, koledarjih in dr., njihova vsebina in karakteristika. Pogrešamo pa v njem vrednotenja Cankarjeve umetnosti, tistega razumevanja za nastanek in lepoto umetniških del, kakršnega bi moral imeti ne samo literarni kritik in estetik, ampak tudi literarni zgodovinar. Kidrič je res samo kronist, zato je njegov članek samo informativnega (v dobrem pomenu besede) značaja. Kljub temu naj navedemo vsaj sklepne besede odstavka o Cankarju: »Oblikovno se Cankar ni spremenil; ostal je najboljši slovenski pripovednik, ki vidi samo dušo in trenutek, okoliščin in preteklosti pa se dotika samo priložnostno in v kolikor se mu to zdi neobhodno potrebno. Strah pred šablono ga velikokrat zapelje tako daleč, da bralec ne ve, kako si je pisatelj pravzaprav stvar v resnici predstavljal. Fascinirajoča privlačnost Cankarjevega jezika je v muzikalčnosti, ne v bogastvu in besedotvorni moči.«

Naj v tej zvezi omenimo tudi beležko Ant. Dermote, ki je v istem letniku revije pod naslovom Slovensko gledališče v Ljubljani (str. 287) sporočil, da je Cankar oddal gledališču rokopis svoje nove drame Hlapci, ki pa ga je Deželna vlada predala cenzurnemu svetu. »Vlada torej ne ve, ali naj uprizoritev dovoli ali ne,« zaključuje svoje sporočilo.

Dolarjev članek Slovenska literatura v letu 1908 je izšel v že omenjeni Moravsko-slezki revui (5/1909, st. 9—10, str. 361—365) po zaslugi urednika njene slovanske rubrike in Dolarjevega prijatelja Jaromíra Doležala. Dolar je v svojem članku posvetil Cankarju kar precej prostora, zlasti Pohujšanju v dolini šentflorjanski in zbirkam črtic, Zgodbam iz doline šentflorjanske ter knjigam Novo življenje in Za križem. Med dr. piše: »Najpomembnejši pisatelj sodobne slovenske literature je Iv. Cankar. Že dolgo trga filistre, tip za tipom, lani pa je na oder postavil celo tip hinavščine in lažnega rodoljubja. Pohujšanje v dolini šentflorjanski se imenuje farsa, ki je kot že dolgo nobeno delo razburila slovensko gledališče in gledališke kritike. Eni so jo povsem odklonili, drugi jo pa povzdigujejo do nebes, je to najbolj bridka satira na literarno-umetniške razmere na Slovenskem. Zabubljen v meglo simbolizma, včasi neprozirno, pripoveduje, kako se umetnik vrne s svojo umetnostjo v domovino . . ., toda rodoljubi se boje, da jih bo pohujšal, tisti rodoljubi, ki tako visoko dvigajo zastavo vseh rodoljubnih vrlin, pri čemer pa se na vsaki njihovi besedi in kretnji pozna krinka, pod katero tako bujno cvete duševna podlost in umazanija . . . Jezik drame je sijajen in ker v igri ne primanjkuje niti pikantnosti, bo delo deležno pohvale in navdušenja tudi tistih, ki niso razumeli njegovega jedra . . .« V članku še pripominja, da Cankar »če že ne s svojimi idejami, pa vsaj s svojim slo-

gom« usmerja slovensko prozo in da mu je po duhu najbolj soroden Vladimir Levstik.

Tudi Ivan Pregelj, ki je pod šifro — j — objavljal v istem letniku revije v rubriki Slovenski razgledi literarna pisma, krajše članke in beležke o slovenski književnosti, omenja v 6. številki (str. 224) zbirko črtic Za križem, o kateri sodi, »da je to reprezentativna zbirka Cankarjevih novel, s tistim njegovim posebnim značajem in slogom, v katerem se skoro popolnoma zgublja ta najbolj nadarjeni simbolist mlade slovenske literature.«

Obširni članek že omenjenega prevajalca Cankarjevih del Ahasvera — Rudolfa Linharta Z literatury slovinské v katoliški reviji za literaturo, umetnost in filozofijo Meditace (3/1910, str. 618—626), ki jo je urejeval znani katoliški pesnik, literarni zgodovinar in kritik dr. Vilém Bitnar, je skoro ves posvečen Cankarjevima knjigama Kurent in Hlapci. Linhart kot katoliški duhovnik kajpada ni mogel v vodilni katoliški reviji hvaliti vsebine, zato se je v poročilu o Kurentu omejil skoro izključno na citiranje najlepših in najbolj značilnih mest, ki že sama po sebi zgovorno pričajo o umetniških lepotah dela. Sprašuje pa se, kaj je hotel Cankar s Kurentom povedati. Na vrsto vprašanj ne najde odgovora, na konec pa prihaja do zaključka, da je pisatelj hotel najbrž upodobiti »grenko trpljenje preganjane in upehane slovenske duše in njen obupen krik po radosti, potolažiti jo, da ni že daleč čas rešitve...« Na koncu poročila pa le knjigo obsodi kot nevarno, ker njene ideje vodijo »v jamo materializma in v prepad nihilizma.« Opozarja pa na pisateljev slog in na nekatere njegove misli, ki »presenečajo s svojo izvirnostjo in ki se nas naravnost polaščajo ter so na videz zapeljivo prepričljive; če bi jih pa projicirali v življenje, bi bile popolnoma nemoralne in bi pomenile propast za posameznika in za človeštvo.« Kot duhovniku je bila Linhartu veliko bližje od Kurenta drama Hlapci. To se vidi iz podrobne vsebine, pa tudi iz sodbe o njej, ki je sicer negativna, toda za nas kljub temu zanimiva: »Hlapci so posrečena satira, pa tudi karikatura podložništva, niso pa drama. K temu jim veliko manjka. Predvsem dramatično dejanje, dramatsko izdelani značaj in dramatska celotnost. Osebe... govorijo veliko in lepo, toda redko kaj počno; najprej so jasno in ostro karakterizirane, na konec pa se zgubljujejo v megli, nihče ne ve kam (Minka, Geni, župan, Hana). Zato mislim, da se bodo Hlapci težko dočakali uspeha na odru in da bodo ostali samo knjižno delo.« Potem se vrača k Cankarjevemu slogu in pravi, da sicer ne moremo vedno soglašati z vsebino njegovih spisov, toda enega pisatelju ne more nihče oporekati: »neobičajnega mojstrstva in krasote sloga.« Nato citira iz slovenske revije Čas (1909, str. 350—351), da je Cankar »v jeziku in slogu nedosegljiv umetnik«.

Na koncu naj omenimo še kratko Vybíralovo kurzivko »Cankar svojim recenzentom, ki jo je v zvezi z Belo krizantemo objavil v Videňském denníku (6/1910, št. 260, 15. XI.) in v kateri med dr. piše: »Cankar je umetnik in bojevnik... ki se dobro zaveda svojega poslanstva, svoje poti in svoje moči... Živi za današnji dan, za jutrišnjega se bori. Za tisti dan, ko bo njegov prerajeni narod dvignil iz blata pohojeni, ubogi cvet umetnosti — belo krizantemo — in

si jo hvaležno spraval za spomin na grenko krasno preteklost.« Na koncu svojih vrstic pripominja, da vse to, kar Cankar piše o slovenskih razmerah, velja — mutatis mutandis — še v veliko večji meri o literarnih razmerah na Češkem in sporoča, da bo v dnevniku sčasoma objavil kako Cankarjevo prozo.

Oton Berkopec

IZBOR ROKOPISNIH PREŠERNIAN V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIZNICI

Iz znatne zbirke rokopisnih prešernian, ki so last Narodne in univerzitetne knjižnice, bi bilo zanimivo zvedeti samo za tiste rokopise, ki so Prešernovi, in one, ki se nanašajo nanj in so nastali v času njegovega življenja. A naslednji pregled skuša biti res tak. Vneseni niso le izvorniki, ampak tudi fotokopije, ki jih je Narodna in univerzitetna knjižnica pridobila v zadnjem času v nadomestilo tistih izvornikov, ki jih hranijo druge ustanove ali nekateri zasebniki v Sloveniji in izven nje. Tako je seznam močno izpopolnjen.

V prvem oddelku navajam rokopisne skupine po signaturah z dodanimi arhivskimi oznakami, opozarjam na fotokopije in nahajališča njenih izvornikov, česar v ostalih oddelkih več ne ponavljam. Naslednji oddelki so nastali iz izčrpane vsebine rokopisnih skupin.

Pesmi so razvrščene po naslovih in prvem verzu tako, kot jih pišemo danes (po Kidričevem kazalu v knjigi Prešeren I/1936) in ne glede na različne variante. Le rokopisi v bohoričici so dobili pripombo boh. V oddelku Korespondenca velja abeceda imen, v biografskem gradivu pa kronologija.

ROKOPISNE SKUPINE

- Ms 453 Korytko Emil: Slovenske pesmi kranjskega naroda. Duplikat cenzurnega rokopisa Korytkove zbirke v petih zvezkih.
- Ms 455 Korytkov zbornik I, II.
- Ms 456 Prešerniana. Levčeva Prešernova mapa.
- Ms 463 Čelakovský F. L.: Recenzija o Kranjski čbelici I—III.
- Ms 469 Naznanilo smrti dr. Fr. Prešerna. Izdalo Slovensko društvo v Ljubljani 8. 2. 1849.
- Ms 470 Kastelčeva zbirka iz rok Frana Levstika in Emila Gutmana.
- Ms 471 Prešernova zapuščina.
- Ms 472 Kastelčeva zapuščina.
- Ms 475 Prešernove uradne listine, originalni akti in koncepti ljubljanske Komorne prokurature in gubernija o službovanju Prešerna pri njih.
- Ms 474 Akti Komorne prokurature pisani s Prešernovo roko.
- Ms 478 Korytko Emil: Piesni ludu kranjskego zbrane przemnie 1838 w Krajnie.
- Ms 479 Korytko Emil: Zbirka slovenskih narodnih pesmi.